

PHỐI HỢP GIỮA TRƯỜNG MẦM NON VỚI GIA ĐÌNH TRONG GIÁO DỤC KỸ NĂNG AN TOÀN SỐ CHO TRẺ 5-6 TUỔI

Đào Thị Linh Giang*

ABSTRACT

The article develops measures to coordinate between families and schools in educating digital safety skills for 5-6 year-old in Da Nang city. Hopefully, the above research will contribute to inspire preschool teachers to make more efforts in establishing and organizing digital safety skills education for children in the most effective way, in line with the context of strong digital transformation in Vietnam today.

Keywords: Family; digital safety skills; 5-6 year-old, preschool.

Received: 02/3/2022; **Accepted:** 07/3/2022; **Published:** 14/03/2022

1. Đặt vấn đề

Sự phát triển vượt bậc về đời sống xã hội ở thế kỷ XXI tạo ra nhiều cơ hội để trẻ tiếp cận với cuộc sống số. Khi làn sóng cuộc cách mạng công nghệ 4.0 vẫn đang lan toả sâu rộng đến mọi lĩnh vực mang lại nguồn dữ liệu khổng lồ cho trẻ em Việt Nam thì gần đây nhất vào năm 2016 người Nhật đã tiên phong khởi xướng xây dựng một xã hội 5.0. Phản ánh các vai trò đang gia tăng và bản chất tự nhiên không thể thiếu của công nghệ thông tin và các thiết bị số trong cuộc sống chúng ta. Chương trình nghị sự Giáo dục (GD) 2030 nhấn mạnh tầm quan trọng của các kỹ năng số mà công dân cần có để tự tin thịnh vượng trong một thế giới do công nghệ dẫn dắt (UNESCO, 2015). Chương trình này đề cao mục tiêu hướng đến cuộc sống số an toàn, lành mạnh cho mọi trẻ em.

Theo báo cáo hàng năm của UNICEF (3/2017) cho biết cứ 3 người sử dụng internet trên toàn thế giới thì có 1 người là trẻ em nhưng hành động để bảo vệ trẻ khỏi những rủi ro của thế giới số và tăng khả năng truy cập nội dung trực tuyến an toàn lại rất ít. Trước sự phổ cập nhanh chóng của thiết bị số đến với người dùng là trẻ em, đặt ra nhiệm vụ GD kỹ năng an toàn số cần thiết được quan tâm cho trẻ ngay từ độ tuổi mầm non. Trong bài viết, tác giả xin đề cập đến một số biện pháp phối hợp với gia đình trong việc GD kỹ năng an toàn số cho trẻ 5-6 tuổi ở trường mầm non (MN).

2. Nội dung nghiên cứu

2.1. Một số khái niệm cơ bản

Gia đình là tập hợp người cùng sống chung thành một đơn vị nhỏ nhất trong xã hội, gắn bó với nhau bằng quan hệ hôn nhân và dòng máu, thường gồm có vợ chồng, cha mẹ, con cái (Hoàng Phê, 2008; Từ điển

Tiếng Việt). Tác giả Ngô Công Hoàn và Nguyễn Công Tịnh (2006) định nghĩa: “*Gia đình là một nhóm người gắn bó với nhau bởi hôn nhân, huyết thống hoặc quan hệ nuôi dưỡng; có đặc trưng giới tính; chung sống với nhau dưới một mái nhà, có ngân sách chung, được điều chỉnh với Pháp luật, chuẩn mực đạo đức, truyền thống Nhà nước*”. Như vậy có thể khẳng định gia đình tế bào của xã hội cũng là môi trường đầu tiên định hướng, nuôi dưỡng nhân cách đứa trẻ từ lúc sinh ra đến lúc trưởng thành và đóng góp tích cực cho sự phát triển chung của xã hội.

“*Digital competences*” (năng lực số); “*digital skills*” (kỹ năng kỹ thuật số) hay “*digital literacy*” (trình độ kỹ thuật số); “*digital technology*” (công nghệ số) là những cụm từ được đưa ra bởi các Tổ chức khoa học uy tín trên thế giới như UNESCO, UNICEF, Trường Kinh tế London,...; khi nhắc đến cuộc sống số và gắn liền với những năng lực cốt lõi của Công dân học tập hiện nay. Kỹ năng an toàn số thuộc một trong các năng lực quan trọng theo Khung năng lực số cho Công dân (DigComp 2.1) được Ủy ban Khu vực Châu Á-Thái Bình Dương về Giáo dục đề cập. Và được định nghĩa là *khả năng thực hiện, thiết lập các chuẩn mực và hành xử khi sử dụng công nghệ hay tương tác trong môi trường số để bảo đảm dữ liệu thông tin và tính riêng tư; bảo vệ thiết bị; bảo vệ sức khoẻ; trí tuệ và bảo vệ môi trường*. Phối hợp với gia đình trong việc GD kỹ năng an toàn số cho trẻ là nhiệm vụ cần thiết hiện nay khi mà nhu cầu sử dụng thiết bị số này càng gia tăng ở trẻ nhỏ. Thiết bị số phổ biến nhất thường dùng cho trẻ 5-6 tuổi theo thống kê bao gồm: truyền hình (tivi), máy tính bảng, điện thoại thông minh.

2.2. Sự lệ thuộc vào các thiết bị số ở trẻ mầm non hiện nay

Không thể phủ nhận vai trò tích cực do công nghệ

* hS. Trường Đại học Sư phạm – Đại học Đà Nẵng

và các thiết bị số trong đời sống. Tuy nhiên, bài viết tập trung chỉ ra một số ảnh hưởng tiêu cực đến tâm, sinh lý của trẻ 5-6 tuổi khi trẻ bị lệ thuộc sau đây:

Thứ nhất đó là chứng bứt rứt, cáu giận vô cớ khi không thể sử dụng các thiết bị số hoặc bị tước đi quyền được sử dụng tạm thời. Đây là biểu hiện tiêu cực đầu tiên thường quan sát được. Ở một số nhóm trẻ còn phân bác bằng cách sử dụng hành vi bạo lực, chúng thường có những cử chỉ đáp trả đến đối tượng (có thể là bố, ông bà, anh chị...) bằng hành vi ném, gõ, đánh khi bị tước đi nhu cầu sử dụng.

Thứ hai, trẻ mất đi khả năng tự suy nghĩ dẫn đến khả năng sáng tạo của bộ não kém. Bởi lẽ hầu hết các hoạt động chơi, tương tác với đồ vật từ trò chơi dân gian (lộn cầu vòng, rồng rắn lên mây, ô ăn quan, chơi đố, ngựa gỗ phi nhanh...) đến trò chơi hiện đại (lắp ghép, đóng vai, loto, diamon...) đều rèn luyện trí nhớ, tư duy nhạy bén, sáng tạo ở trẻ. Nếu bộ não không được phân tích, xử lý thì chức năng này ở trung khu thần kinh bị mai một dần.

Thứ ba, nguy cơ già hoá trẻ em sớm. Bản chất trẻ em vốn tò mò, thích khám phá. Sự tiếp xúc các video, hình ảnh, nội dung quảng cáo chứa thông điệp của “*xã hội sớm*” nếu không có sự chọn lọc sẽ dẫn đến nguy cơ đưa trẻ “*học theo*” và “*làm theo*” ngôn ngữ hoặc cử chỉ của nhân vật.

Thứ tư, các khuyến cáo và hướng dẫn y khoa về sức khoẻ của UNICEF cho thấy nếu để trẻ (0-9 tuổi) tiếp xúc với các thiết bị điện tử lớn hơn 4h mỗi ngày sẽ tạo ra hoặc vô tình tước đi thói quen lười vận động ở trẻ. Trẻ ít vận động sẽ ảnh hưởng đến hệ cơ, xương, tiêu hoá và chức năng điều hoà hô hấp kém đi. Điều đó có thể dẫn đến rối loạn giấc ngủ. Nguyên lý của mối liên quan này là do việc ức chế melatonin nội sinh do những kích thích ánh sáng xanh phát ra màn hình. Các hiện tượng mỏi mắt, thường xuyên dụi mắt trong khi xem cũng gia tăng nếu thời lượng xem màn hình tăng lên ở trẻ em, đặc biệt trong giai đoạn 0-5 tuổi. Ngoài ra việc sử dụng thường xuyên các phương tiện, thiết bị số còn ảnh hưởng đến cân nặng của trẻ do nhu cầu vận động giảm.

Thứ năm, trẻ có khả năng hạn chế kết nối với bạn bè và những người xung quanh nếu bị lạm dụng. Điều này có liên quan trực tiếp đến năng lực tình cảm - kỹ năng xã hội của trẻ (5 lĩnh vực cốt lõi để phát triển trẻ một cách toàn diện trong chương trình GDMN: thể chất, nhận thức, thẩm mỹ, ngôn ngữ, tình cảm, kỹ năng xã hội).

2.3. Giải pháp phối hợp với gia đình trong việc giáo dục kỹ năng an toàn số cho trẻ 5-6 tuổi ở trường

mâm non

Để có được sự đồng hành và hợp tác hiệu quả của gia đình, đặc biệt liên quan đến kỹ năng an toàn số cần tạo được mối quan hệ tin cậy với gia đình trẻ dựa trên nguyên tắc: (1) Tin tưởng. (2) Tôn trọng. (3) Cởi mở. Trên cơ sở nghiên cứu diện hẹp, đề tài đề xuất các giải pháp và đang được triển khai tiến hành thực hiện phối hợp cùng với 80 gia đình có trẻ thuộc độ tuổi 5-6 tuổi ở quận Thanh Khê, thành phố Đà Nẵng như sau:

Biện pháp 1: Trao đổi, truyền thông với gia đình để nâng cao nhận thức về kỹ năng an toàn số cho trẻ 5-6 tuổi. Ở giờ đón, trả trẻ tại trường MN, ngoài việc chuyên tới cha mẹ một số thông tin về tình hình sức khoẻ, các thói quen, hành vi của trẻ. Giáo viên (GV) có thể cởi mở trao đổi về các vấn đề tiêu cực do thói quen sử dụng thiết bị số. Một số ngộ nhận và nội dung cần truyền tải đến cha mẹ:

Hiểu nhầm của gia đình	Nội dung truyền thông - phối hợp
- Cho trẻ sử dụng truyền hình, điện thoại sẽ giúp trẻ thông minh hơn.	- Thực tế trẻ 5-6 tuổi cần được giao lưu, kết bạn, trao đổi thông tin bằng ngôn ngữ thông qua trải nghiệm; học mà chơi, chơi mà học để thu nhận kiến thức, tương tác, sáng tạo.
- Con trai thì phải xem siêu nhân, các chương trình hoạt hình mạnh mẽ.	- Thực tế cho thấy, các chương trình mạnh mẽ khiến trẻ có xu hướng hoặc là sợ hãi, hoặc là hung hãn hơn. Một số chương trình gợi ý như truyện cổ tích, nhạc thiếu nhi... Vì vậy cha mẹ cần giám sát và theo dõi khi trẻ sử dụng.
- Cho trẻ xem giúp bố mẹ thực hiện được nhiều việc nhà hơn.	- Nhiều nghiên cứu cho thấy có thể cha mẹ sẽ mất nhiều năm hơn để cai nghiện nếu không có sự quản lý.
- Ngày nay, đưa trẻ vào mà chẳng sử dụng các thiết bị số.	- Cuộc sống hiện đại, đưa trẻ được tiếp cận nhiều hơn nhưng cha mẹ cần giữ và hạn chế tối đa không quá 2h/ngày đối với trẻ 5-6 tuổi.
- Khi sử dụng các thiết bị số trẻ sẽ không làm phiền mình hoặc ăn ngoạn hơn...	- Thực tế, bản chất trẻ con thích được tương tác, được chơi tự nhiên cùng với mọi người xung quanh.

Biện pháp 2: Cam kết xây dựng và thực hiện các quy tắc bảo vệ trẻ 5-6 tuổi khỏi sự lệ thuộc vào thiết bị số. Một số quy tắc áp dụng tại nhà sau đây. (1) Thời gian tiếp xúc tối đa không quá 2h/ngày. Khi xem, cha mẹ cần kết hợp đọc và kể chuyện, bàn luận về nhân vật để trẻ có điều kiện tưởng tượng và ghi nhớ nhân vật. (2) Lựa chọn nội dung phù hợp trên truyền hình hoặc internet. Tốt nhất là cho trẻ được lắng nghe truyện cổ tích, video nhạc thiếu nhi phù hợp với độ tuổi (không xem hình). (3) Quy định rõ và đặt yêu cầu về khoảng cách/cự ly ngồi giữa mắt trẻ với màn hình tối thiểu

đạt 50-70cm đối với máy tính bảng và từ 2-3m trở lên đối với vô tuyến truyền hình. (4) Không cho trẻ tương tác với các thiết bị số trước giờ đi ngủ. (5) Cha mẹ không nên sử dụng thiết bị điện thoại hoặc các thiết bị khác trước mặt trẻ nếu không thực sự cần thiết. (6) Khi gặp rắc rối hoặc vấn đề trẻ phản đối trước cha mẹ thì không nên buồn phiền, hãy cởi mở trao đổi cùng GV để cùng nhà trường hướng dẫn trẻ từ từ. Việc gia đình lập ra quy tắc trong gia đình rất quan trọng.

Biện pháp 3: Sử dụng thông điệp lời “hứa”. Lời hứa là một sự xác lập lời nói và hành động của người lớn với trẻ khi được đề nghị một việc nào đó hoặc có thể tự mình khơi ra vì mục đích nào đó. Để hạn chế, ngăn ngừa trẻ xem hoặc học cái xấu từ các phương tiện số, tùy theo hoàn cảnh riêng mỗi gia đình có thể mượn lời “hứa” để “rủ rê” trẻ chuyển hoạt động hoặc từ chối sử dụng. Chẳng hạn, hãy hứa sẽ ôm con vào lòng nếu trẻ chỉ xem màn hình tivi, điện thoại khi được mẹ cho phép; hứa sẽ được đi tham quan trường tiểu học vào dịp cuối tuần... để thay thế cho sự lạm dụng đang diễn ra. Dần dần trẻ sẽ có mong muốn đón nhận lời “hứa” từ cha mẹ. Gia đình có thể xây dựng các thỏa thuận với trẻ bằng cách viết hoặc vẽ hình sticker vui nhộn để khen thưởng khi trẻ thực hiện tốt và dán chúng nơi trẻ có thể nhìn thấy để tạo niềm tin cho trẻ. Một số ngữ cảnh phù hợp, cần có sự ngăn cấm đúng thời điểm vì đối với trẻ 5-6 tuổi, trẻ đã ý thức được sự đúng - sai.

Biện pháp 4: Thiết kế các hoạt động lồng ghép nội dung GD kỹ năng an toàn số cho trẻ 5-6 tuổi trong giờ học ở trường MN. GV có thể linh hoạt lồng ghép các hoạt động phù hợp tùy vào tình hình thực tiễn trường lớp. Dưới đây là gợi ý cụ thể 1 hoạt động ngắn cho GV tham khảo:

- **Tên hoạt động:** Nhận biết hành vi đúng, sai. - **Mục tiêu:** Trẻ phân biệt được các hành vi đúng, sai, hành vi nào nên làm/ không nên làm khi sử dụng điện thoại di động/màn hình/máy tính. Trẻ có kỹ năng sắp xếp hình ảnh, sử dụng ngôn ngữ để giải thích vấn đề. Trẻ có ý thức bảo vệ, giữ an toàn cho bản thân. - **Chuẩn bị:** tranh: bé nằm xuống sàn xem điện thoại di động, trẻ cáu giận khi xem vô tuyến bị nhắc nhở, bé đọc sách cùng gia đình, bé đang lấy điều khiển màn hình Tivi khi khách đến nhà ... - **Cách tiến hành:** Vận động theo lời bài hát: Đội kèn tí hon (Phan Huỳnh Điểu). Sau đó cho trẻ ngồi vòng tròn thành 4 đội. Mỗi đội được chọn 1 bức tranh và thảo luận phán đoán về hành vi của bạn nhỏ trong tranh. Khuyến khích trẻ đàm thoại và phân bác ý kiến theo nhóm. Mỗi nhóm cần nêu ra được thông điệp từ bức tranh của mình. Trò

chơi: Tìm đúng chọn nhanh. Yêu cầu mỗi đội tìm các thẻ lô tô hành vi đúng/ sai khi sử dụng các thiết bị như điện thoại/tivi/máy tính bảng và dán vào vị trí đã sắp xếp. Trong thời gian 2 phút đội nào dán được nhiều và đúng sẽ giành phần thắng. GV tổng kết và hướng dẫn trẻ ở nhà cần biết lắng lời ông bà bố mẹ và không tự ý sử dụng khi chưa được sự đồng ý.

Biện pháp 5: Xây dựng góc truyền thông cho cha mẹ về nuôi dạy trẻ an toàn trong môi trường số. Ngoài việc để bảng thông tin về thời gian biểu, dinh dưỡng, thực đơn, sản phẩm của trẻ... nhà trường có thể bố trí chủ đề GD kỹ năng an toàn số đến phụ huynh bằng các hình ảnh biếm họa về ảnh hưởng tiêu cực của việc sử dụng internet/điện thoại hoặc truyền hình đến trẻ; các thông điệp hành động; trích dẫn chia sẻ của các nhà GD về an toàn trực tuyến... để phụ huynh biết và thực hiện.

3. Kết luận

Trên cơ sở phân tích sự lệ thuộc vào thiết bị số ở trẻ mầm non, bài viết xây dựng các biện pháp phối hợp cùng gia đình để hướng tới cuộc sống số an toàn lành mạnh hơn cho trẻ 5-6 tuổi; chuẩn bị sẵn sàng cho trẻ bước vào lớp 1. Đồng thời đề cao triết lý nuôi dạy con không trở thành nô lệ của các thiết bị số. Hệ thống các biện pháp đề xuất được áp dụng ở một số trường mầm non tại thành phố Đà Nẵng nhưng có thể là nguồn tham khảo cho các GVMN trên khắp cả nước. Hy vọng, bài viết sẽ góp phần truyền cảm hứng để GVMN và những nhà nghiên cứu về GDMN nỗ lực hơn nữa trong việc tổ chức GD kỹ năng an toàn số cho trẻ 5-6 tuổi hiệu quả, phù hợp với bối cảnh chuyển đổi số mạnh mẽ ở Việt Nam hiện nay.

Tài liệu tham khảo

1. Nancy Law, David Woo, Jimmy de la Torre and Gary Wong (2018) (UNESCO Institute for Statistics), *A global Framework of Reference on Digital Literacy Skills for Indicator 4.4.2.2018*. UNESCO
2. United Education Scientific and Cultural Organization, Digital Kids ASIA-PACIFIC Insights into Children's Digital Citizenship (<http://unesdoc.unesco.org/>)
3. Ngô Huy Tâm, Hoàng Anh Đức, *Báo cáo kỹ thuật: Mục tiêu phát triển bền vững năng lực số cho Giáo dục Mầm non (0-5 tuổi)*
4. Yoshihiko Morotomi (2018) (Thanh Phong dịch), *Nuôi dạy trẻ không trở thành nô lệ của điện thoại thông minh*, Nxb Dân trí
5. <https://www.unicef.org/vietnam/vi>